

Visselblåsarpolicy

I alla organisationer kan det uppstå missförhållanden, trots strävanden om motsatsen. Och även i den bästa av organisationskulturer kan det finnas en tvehägsenhet eller till och med rädsla hos personer med anställning eller frivilliguppdrag att rapportera något som kan utgöra ett upptäckt missförhållande. Den anställde kanske känner sig som en svikare om hen "skvallrar" på en kollega eller chef. Den med anställning eller frivilliguppdrag kanske är rädd för att skada sina egna karriärmöjligheter genom repressalier i form av till exempel sämre löneutveckling, sämre befordringsmöjligheter och sämre betyg och referenser.

Mattecentrum anser att det ligger i den med anställningen eller frivilliguppdragets lojalitetsplikt att rapportera missförhållanden. Genom en öppen och ansvarstagande företagskultur kan Mattecentrum utreda och åtgärda missförhållanden på förhoppningsvis ett tidigt stadium och därigenom undanröja eller minimera interna och externa skador. Organisationen kan på så sätt lära sig och skapa bättre arbetssätt och få en ännu bättre fungerande verksamhet. Såväl Mattecentrum, de anställdas, styrelsens, branschens och allmänhetens intressen skyddas. Att ha ett visselblåsarsystem kan även i sig vara en trovärdighetsfråga, inåt och utåt.

Syfte

Denna policy kompletterar Mattecentrums *Policy för att motverka fusk och oegentligheter*, som beskriver vad Mattecentrum betraktar som en oegentlighet och vilka förebyggande åtgärder som finns på plats. Denna policy reglerar specifikt den rapporteringsprocess och det skydd som följer av visselblåsarlagen för personer i ett arbetsrelaterat sammanhang med Mattecentrum.

Policyns syfte är att klargöra de möjligheter som finns för anställda och volontärer att larma om missförhållanden som upplevs finnas i organisationen ("visselblåsa") och skapa trygghet i att kunna rapportera missförhållanden utan rädsla för negativa konsekvenser. Policyn bygger på de rättigheter och skyldigheter som stipuleras i *Lag (2021:890) om skydd för personer som rapporterar om missförhållanden* ("visselblåsarlagen"). Lagen bygger på EU:s visselblåsardirektiv. Denna beskrivs i slutet av dokumentet.

Hur ska intern rapporteringen ske i Mattecentrum?

Följande tjänsteman är ansvarig mottagare av rapporter om missförhållanden enligt 5 kap 5 § visselblåsarlagen:

Angelica Gerde, generalsekreterare, 0703189499

eller till styrelsen:

Carina Tovi, ordförande, 0706561431

Rapportering sker till en särskild, skyddad e-postadress: visselblasare@mattecentrum.se, som endast generalsekreteraren och styrelsens ordförande har löpande tillgång till.

Om en rapport rör generalsekreteraren eller styrelsens ordförande, ska den istället riktas direkt till styrelsens vice ordförande, Robin Christensen, 0768527694, som då är ensam rapportmottagare för det ärendet. Generalsekreteraren respektive ordföranden ska i sådant fall inte ha tillgång till eller informeras om ärendet.

Om visselblåsaren önskar vara anonym vid mejlrapportering är denne hänvisad till att skapa ett mejlkonto med adress som döljer identiteten på visselblåsaren, exempelvis outlook.com, icloud.com, gmail.com, hotmail.com eller på annat liknande sätt. Mattecentrum saknar tekniska möjligheter att spåra en sådan mejlavsändare och kommer även i övrigt att avhålla sig från att efterforska visselblåsares identitet om denne önskar vara anonym (givetvis förutsatt att visselblåsaren omfattas av visselblåsarlagens skydd).

Mattecentrum kan behöva ställa kompletterande frågor till visselblåsaren under utredningen av ärendet. Visselblåsaren bör vid rapporteringen deklarerat om hen är tillgänglig för sådana frågor. Visselblåsaren bör även ange om hen vill få återkoppling i ärendet om vidtagna åtgärder och skälen för dessa.

Rapportmottagaren informerar löpande styrelsen om att rapporter inkommit och vilken typ av missförhållande de avser. Detta utan att röja visselblåsarens identitet eller uppgifter som indirekt kan avslöja denne, såvida inte visselblåsaren samtyckt till detta eller lagen kräver att sådan information lämnas ut. Om en rapport rör en enskild styrelseledamot, ska den ledamoten inte informeras om eller ges tillgång till ärendet. Ärendet hanteras i sådant fall enbart av rapportmottagaren och den krets som är direkt nödvändig för utredningen.

Mattecentrum kommer att se till det rapporterade missförhållandet utreds med iakttagande av den diskretion som krävs och med vederbörligt skydd för personuppgifter som förekommer i ärendet. För det fall utredningen bedöms kunna skötas bättre av extern part – exempelvis av jävsskäl, trovärdighetsskäl eller vid behov av expertkunskap – kommer sådan att anlitas.

Mattecentrum kommer att fatta beslut om vilka åtgärder som ska vidtas med anledning av utredningsresultatet. Åtgärderna och skälen för dessa kommer att återkopplas till visselblåsaren om denne kan nås och önskar återkoppling.

Vid extern rapportering har de behöriga myndigheter rapporteringskanaler på sina hemsidor som ska användas. Följande myndigheter är behöriga myndigheter för Mattecentrum verksamhet: Arbetsmiljöverket.

Uppföljning och revidering

Policyn ska kommuniceras till alla delar av organisationen och vara tillgänglig för externa intressenter. Styrelsen ansvarar för att den följs upp årligen och revideras vid behov.

Bakgrund: Om visselblåsarlagen

Allmänt

Visselblåsarlagen trädde i kraft den 17 december 2021 och gäller för alla arbetsgivare.

Arbetsgivare med minst 50 anställda vid ingången av kalenderåret måste inrätta ett visselblåsarssystem för att ta emot rapporter och ha kontakt med den rapporterade personen.

Visselblåsare (benämnd "rapporterande person" i lagtexten) får inte hindras att rapportera missförhållanden och ges skydd mot repressalier. Visselblåsare har rätt att rapportera direkt till myndighet har också i vissa fall rätt att offentliggöra missförhållanden som sista utväg.

Vem skyddas av visselblåsarlagen?

En visselblåsare skyddas av visselblåsarlagen om denne i ett arbetsrelaterat sammanhang har fått del av eller inhämtat information om missförhållanden och rapporterar dessa. Visselblåsaren ska också tillhöra någon av följande personkategorier: arbetstagare (inklusive inhyrd personal och entreprenörers/leverantörers personal), arbetssökande, egenföretagare, aktieägare, personer som ingår i en organisations förvaltningslednings- eller tillsynsorgan, praktikanter och volontärer. Även personer som har tillhört någon av de uppräknade personkategorierna och då fick del av informationen omfattas av visselblåsarskyddet.

Förutom visselblåsaren skyddas även personer som bistår visselblåsaren vid rapporteringen, personer som har anknytning till den rapporterade personen, juridiska personer som den rapporterade personen äger, arbetar för eller på annat sätt har en arbetsrelaterad anknytning till.

Vad är det som kan rapporteras?

Visselblåsandet ska avse missförhållanden som har uppstått eller som högst sannolikt kommer att uppstå i den verksamhet som den rapporterade personen är/har varit/kan komma att bli verksam i eller i en annan verksamhet som den rapporterade personen är eller har varit i kontakt med genom sitt arbete.

Det som rapporteras ska avse missförhållanden som det finns ett allmänintresse av att de kommer fram eller som avser missförhållanden som strider mot EU-rätten.

(Visselblåsarlagen gäller inte för säkerhetskyddsklassad verksamhet och information rörande nationell säkerhet.)

Visselblåsarskyddet omfattar normalt inte den anställdes missnöje med de egna arbets- och anställningsförhållandena.

Visselblåsaren måste ha haft skälig anledning att tro att informationen om missförhållandena var sann vid rapporteringstillfället för att omfattas av visselblåsarskyddet.

Vad visselblåsarskyddet innebär

En visselblåsare får inte göras ansvarig för att ha åsidosatt tystnadsplikt, under förutsättning att personen vid rapporteringen hade skälig anledning att anta att rapporteringen av

informationen var nödvändig för att avslöja det rapporterade missförhållandet.

Tystnadsplikter som kan åsidosättas är sådana som följer av avtal (såsom anställnings- och kollektivavtal), arbetsledningsbeslut och okvalificerad tystnadsplikt enligt lag.

Kvalificerad tystnadsplikt innebär att meddelarfriheten inte gäller enligt *offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)*; den kan inte åsidosättas med skydd av visselblåsarlagen. Ej heller kan tystnadsplikten enligt *lagen (1971:1078) om försvarsuppfinningar* åsidosättas.

Visselblåsarlagen ger ej heller rätt för visselblåsaren att lämna ut handlingar.

En visselblåsare får inte göras ansvarig för överträdelse av bestämmelser som gäller inhämtande av information, om personen vid inhämtandet hade skälig anledning att anta att inhämtandet var nödvändigt för att avslöja ett missförhållande. Denna ansvarsfrihet gäller dock inte om visselblåsaren genom inhämtandet gör sig skyldig till brott.

Arbetsgivaren får inte hindra/försöka hindra en visselblåsare att rapportera. Arbetsgivaren får inte på grund av en rapportering vidta repressalier

- mot en visselblåsare
- någon hos arbetsgivaren som bistår visselblåsare (såsom en förtroendevald eller ett skyddsombud)
- någon hos arbetsgivaren som har koppling till visselblåsaren (såsom en anhörig eller kollega)
- en juridisk person som visselblåsaren äger/arbetar för/har annan koppling till.

Arbetsgivaren får inte på grund av rapportering vidta repressalier på grund av att någon vänder sig till sitt fack för samråd; ej heller får arbetsgivaren hindra eller försöka hindra sådant samråd.

Den som genom rapportering eller inhämtande av information gör sig skyldig till ett brott har inte skydd mot repressalier.

Hur ska rapporteringen ske?

Rapportering ska i första hand ske genom intern kanal (mejl till visselblasare@mattecentrum.se) eller extern kanal (svensk behörig myndighet plus EU-organ) och i andra hand genom offentliggörande.

Den interna kanalen ska möjliggöra att visselblåsaren

- kan rapportera både skriftligt och muntligt och vid ett fysiskt möte som hålls inom skälig tid

- får en bekräftelse på att rapporten är mottagen inom sju dagar om inte visselblåsaren har av sagt sig bekräftelse eller rapportmottagaren har anledning att anta att en bekräftelse skulle avslöja personens identitet
- får återkoppling i skäligen utsträckning om åtgärder som har vidtagits och skälen för dessa inom tre månader från bekräftelsen eller – om någon bekräftelse inte har lämnats och det inte har berott på visselblåsaren – sju dagar från mottagandet av rapporten.
- underrättas om information måste lämnas ut som kan identifiera rapportören, såvida inte underrättelsen äventyrar syftet med informationslämnandet (till exempel vid skyldighet enligt lag att lämna information i samband med myndigheters utredningar eller rättsliga förfaranden)

Det är viktigt att arbetsgivarens interna rapporteringskanal ger möjlighet till anonym rapportering genom att till exempel upprätthålla intern och extern informationssäkerhet och att inte kunna spåra IP- och mejladresser.

Visselblåsarskyddet gäller också om någon rapporterar internt på annat sätt än via den interna kanalen om

- det saknas intern kanal eller den inte uppfyller lagkraven eller
- rapporteringen sker innan rapportören har börjat inom verksamheten.

Vilka myndigheter som är behöriga som extern rapportmottagare framgår av bilagan till *förordningen (2021:949) om skydd för personer som rapporterar om missförhållanden*.

Typiskt sett är den normalt ansvariga tillsynsmyndigheten också behörig visselblåsarmyndighet; Arbetsmiljöverket är behörig myndighet för missförhållanden som inte omfattas av någon annan behörig myndighets ansvarsområde och är också nationellt samordnande myndighet (särskilt behörig myndighet).

Rapportering får vid extern rapportering också göras till obehörig myndighet om

- ett internt larm inte har lett till skäliga åtgärder eller lett till skälig respons inom tre månader
- har skälig anledning att anta att det finns en överhängande eller uppenbar fara för liv, hälsa, säkerhet eller omfattande miljöskador eller av annat skäl finns en befogad anledning eller
- har skälig anledning att anta att ett internt larm skulle leda till risk för repressalier eller att missförhållandet sannolikt inte skulle avhjälpas på ett effektivt sätt.

Rapportering kan i andra hand ske genom ett offentliggörande, innebärande att information om överträdelser allmänt tillgänglig via exempelvis traditionell media, online-plattformar, sociala medier, förtroendevalda, civilsamhällesorganisation, fackföreningar eller yrkes-/näringslivsorganisationer.

Ett offentliggörande kan ske med skydd enligt visselblåsarlagen om

- ett externt larm inte har lett till skäliga åtgärder eller lett till skälig respons inom tre månader
- om ett externt larm skulle leda till risk för repressalier eller att missförhållandet sannolikt inte skulle avhjälpas på ett effektivt sätt

- om det finns en överhängande eller uppenbar fara för liv, hälsa, säkerhet eller omfattande miljöskador
- eller av annat skäl finns en befogad anledning.

Visselblåsardirektivet (och därmed visselblåsarlagen) utgår från att ett offentliggörande av information i regel ska undvikas till förmån för andra rapporteringsvägar och ett offentliggörande ska användas som sista utväg.

Utsedda rapportmottagare

Arbetsgivaren ska utse en eller flera oberoende och självständiga personer (alternativt enheter) som kan

- ta emot rapporter och ha kontakt med visselblåsaren
- utreda det som rapporteras
- överlämna utredningen till behörig intern instans för beslut om eventuella åtgärder samt
- lämna återkoppling till visselblåsaren om planerade/vidtagna åtgärder samt skälen till dessa.

Rapportmottagare ska ha en befattning som inte innebär intressekonflikter. Hen kan vara någon som är anställd av eller anknuten till verksamhetsutövaren (exempelvis compliance officer, personalchef/-handläggare eller styrelseledamot) eller vara anställd hos någon som har anlåtats för uppdraget (exempelvis revisor, advokat eller ett företag som tillhandahåller externa rapporteringsplattformar).

Endast behörig personal får ha tillgång till personuppgifter som behandlas i ett visselblåsarärende; tillgången till personuppgifter ska begränsas till vad var och en behöver för att kunna fullgöra sina arbetsuppgifter. Den som hanterar ett visselblåsarärende får inte obehörigen röja en uppgift som kan avslöja identiteten på den rapporterande personen eller på någon annan enskild som förekommer i ärendet.

Hur personuppgifter får behandlas och hur rapporter får och ska dokumenteras, bevaras och rensas framgår av 7 och 8 kapitlen visselblåsarlagen.

Information till de anställda

Arbetsgivaren ska skriftligen dokumentera sina visselblåsarkanaler och göra dem kända internt så att det är känt för de anställda hur de ska visselblåsa. Det ska även vara känt för de anställda hur de rapporterar till behöriga myndigheter.

Arbetsgivaren ska även informera – om verksamheten omfattas av reglerna – om meddelarskyddet. Meddelarskyddet innebär att

- alla medborgare har meddelarfrihet: rätten att vända sig till media och lämna uppgifter för publicering
- alla medborgare har anonymitetsskydd, som innebär att den som tar emot ett mediatips inte får avslöja källan om hen vill vara anonym

- det allmänna får inte efterforska vem som lämnat uppgifter (efterforskningsförbudet) det allmänna inte heller straffa den som lämnat uppgifterna (repressalieförbudet).

Den som är anställd i privat organisation omfattas inte av efterforskningsförbudet och repressalieförbudet utan är i stället bundna av lojalitetsplikt gentemot arbetsgivaren. Privat organisationer omfattas dock av meddelarskyddet i dess helhet om organisationen bedriver yrkesmässiga verksamhet avseende

- skola, de särskilda utbildningsformerna eller viss annan pedagogisk verksamhet
- hälso- och sjukvård samt tandvård
- socialtjänst, personlig assistans, LSS-verksamhet, vård av missbrukare och vård av unga, förutsatt att den till någon del är offentligt finansierad.